

Letní škola – Antropocén: současný svět v transdisciplinární perspektivě

V době tzv. antropocénu, kdy je vliv lidské činnosti na planetu srovnávaný s jinými geologickými činiteli (viz např. Živa 2019, 5: 271–276, nebo 2021, 1: XXIII), začínají vědci studovat svět novým způsobem, ve kterém si nevystačíme s tradičním dělením na přírodní a společenské vědy ani s rozlišením mezi akademickými a mimoakademickými formami poznání. Antropocenní jevy jsou složité, dynamicky proměnlivé a často neintuitivně provázané – chceme-li porozumět současnosti, je tedy klíčové umět se dívat na skutečnosti kolem nás z různých perspektiv. Přesně s touto premisou zorganizovalo Centrum

pro teoretická studia, společné pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR, v prvním zářijovém týdnu (4.–8. září 2023) pilotní ročník letní školy zaměřené na téma antropocénu a možnosti mezioborového a nadoborového studia světa.

Centrum pro teoretická studia se interdisciplinárnímu výzkumu antropocénu věnuje dlouhodobě. Letní škola, která by měla za účasti zahraničních lektorů a lektorek probíhat i v následujících letech, je však prvním systematickým pokusem o praktickou výuku mezioborové spolupráce při studiu a zkoumání antropocénu, tedy tématu, které rezonuje napříč vědec-

1 a 5 Terénní exkurze do Radotínského údolí vedená Karolínou Pauknerovou a Jindřichem Prachem předvedla účastníkům letní školy prolínání kulturního a přírodního dědictví.

Foto M. Bartoš (obr. 1) a J. Prach (5)

2 Radan Haluzík uspořádal vycházku do vágních terénů v okolí pražského Zlíchova, kde spolu s účastníky sledovali spleť souvislostí mezi městskou biodiverzitou a sociálními vztahy.

Foto E. Fulínová

3 a 4 Paleoeologické praktikum zaměřené na tvorbu dat rozdělil jeho vedoucí Petr Pokorný do dvou částí: po terénní vycházce na archeologickou lokalitu nedaleko hradiště Vinoř a odběru vzorků (obr. 4) následovala

demonstrace pylové analýzy za pomoci mikroskopů v odborné učebně Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (3).

Foto E. Fulínová (obr. 3) a J. Prach (4)

6 Skupinová práce v rámci workshopu věnovaného využití mapových podkladů dostupných on-line pod vedením

J. Pracha. Foto M. Bartoš

kými obory i populární kulturou, ačkoli jeho přesné vymezení zůstává neukotveno. Antropocén se tak v průběhu celé akce stal nejen předmětem studia a kritické reflexe, ale zároveň efektivním nástrojem k překračování oborových hranic.

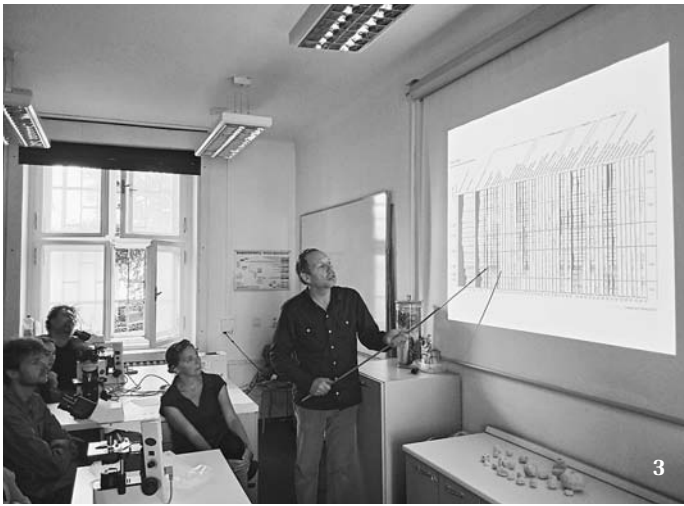
Účastníci letní školy byli vybráni tak, aby výsledná skupina sestávala ze studentek a studentů přírodovědných, humanitních, společenských i uměleckých oborů, a z odborníků z praxe (např. neziskového a kulturního sektoru, státní správy a kulturních institucí). Intenzivní týdenní program kombinoval semináře, terénní exkurze a praktické workshopy pod vedením specialistů z oborů sociální antropologie, ekonomie, sociologie, archeologie, filozofie, historie, paleoekologie, geobotaniky či teorie architektury. Praktická spolupráce mezi studenty byla podpořena skupinovou prací v oborově různorodých týmech.

První den letní školy patřil strukturované diskuzi o pojmu antropocén, jeho vymezení a teoretickém uchopení v přírodních i humanitních vědách, ale také významům, které pojem nabývá ve veřejném prostoru. Odpolední seminář vedený historičkou Annou Kvíčalovou a filozofem Janem Markovským zasadil studium antropocénu do širšího historického kontextu novověkého a moderního myšlení. Tématem semináře bylo uvažování o člověku a technice, a zahájil tak letní školu debatou o vztahu mezi přírodou a kulturou v souvislosti s lidským tělem, moderní mechanizací a tzv. transhumanismem, který se zasazuje o technologickou modifikaci tělesných funkcí s cílem vylepšit lidské mentální i fyzické schopnosti a rozšířit definici člověka jako takového. Úvodní den programu uzavřel ekonom Marek Hudík seminářem o přírodě a její ochraně v perspektivě ekonomie, zejména ve vztahu k vlastnickým právům a globálním environmentálním externalitám, tedy konceptu, který teoretizuje globální dopad lokální ekonomické činnosti.

Následující blok byl zaměřen prakticky. Úterní dopoledne strávili studenti a studentky skupinovou prací s historickými i soudobými, volně dostupnými mapovými

datázbemi pod vedením geobotanika Jindřicha Pracha a vyzkoušeli si, o jakých krajinných změnách a formacích mohou mapové materiály vypovídat. Druhá část dne probíhala v terénu významné archeologické lokality poblíž hradiště Vinoř s paleoekologem Petrem Pokorným. Účastníci měli nejen možnost navštívit probíhající archeologický výzkum s komentářem archeologa Jana Hasila, ale také si během první části paleoekologického praktika vyzkoušeli odběr vzorků pro pylovou analýzu. Později na ni navázala demonstrace analytické práce v laboratoři Přírodovědecké fakulty UK.

Střeďeční program se zaměřil na problematiku ochrany a péče o přírodní a kulturní dědictví, zejména pak na změny, kterými tato oblast prochází v posledních desetiletích v souvislosti s antropocenními proměnami krajiny i s konceptuálními posuny v chápání přírody a kultury. Seminář filozofky Elišky Fulínové nejprve otevřel tuto tematiku při společném čtení vybraných textů, které posloužily jako sondy do dějin ochrany přírody a péče o kulturní památky. Následně účastníci opět vyrazili na terénní exkurzi, kde pod vedením J. Pracha a antropoložky a archeoložky Karolíny Pauknerové zblízka sledovali praktické příklady ochrany přírodního a kulturního dědictví, prolínání přírodních procesů a lidského vlivu v oblasti Radotínského údolí na jižním okraji Prahy. Exkurze byla proložena zastaveními a diskuzí na téma péče o kulturní a přírodní dědictví v antropocénu, jeho smyslu i proměnami koncepcí péče a ochrany.

Čtvrtek nabídl možnost nahlédnout pod pokličku laboratorní práce. Pod vedením

P. Pokorného měli studenti možnost pozorovat v mikroskopu zpracované půdní vzorky a vyzkoušet si, jak by zvládli rozpoznávat, určovat a počítat pylová zrna. Ta si mohli i doslova osahat v podobě zvětšených trojrozměrných modelů. Navazující výklad názorně ukázal, jak se mikroskopická analýza převádí do podoby kvantitativně zpracovatelných dat a pylových diagramů, na jejichž základě pak můžeme nepřímo usuzovat o vývoji vegetace i lidské aktivity nebo vlivu v dané lokalitě, ale zároveň v kombinaci s dalšími ukazateli o historických proměnách klimatu.

Čtvrteční odpoledne bylo věnováno tématu městské divočiny a přírodě na rubu města. Problematika nové městské divočiny, zasazená do kontextu vývoje měst v pozdní modernitě, byla nejprve uvedena formou krátké přednášky s prezentací vizuálního materiálu. Poté se všichni zúčastnění vydali pod vedením sociálního antropologa Radana Haluzíka prozkoumat „místa mezi místy“ v okolí pražského Zlíchova a ve vágních terénech v blízkosti železnice, dopravních koridorů a v areálu Barrandovských teras. Tam všude studovali souvislosti mezi městskou zelení, biodiverzitou a společenskými vztahy ve středoevropském regionu.

Závěrečný den programu kombinoval skupinovou studentskou práci se dvěma semináři na téma architektury a vizuality v antropocénu a vztahu mezi vědou a politikou. V prvním semináři se teoretik architektury a urbanismu Cyril Říha zabýval komplikovanými vztahy mezi architekturou a ochranou památek, přírody a krajinného rázu.

Představil též projekt aplikovaného výzkumu, ve kterém spolu s J. Prachem a sociologem Zdeňkem Konopáskem studují různé aspekty regulace výstavby v chráněných krajinných oblastech v České republice.

Poslední seminární debata letní školy otevřela pod vedením Z. Konopáska téma, které je pro celou diskuzi o antropocénu charakteristické – vztah mezi vědeckým výzkumem a politikou. Pokud politiku chápeme jako vyjednávání a vytváření akceschopnosti, nemůžeme ji od vědecké práce oddělit. Přírodovědné i společenskovední obory se v současném světě nejen stále více přibližují politickému rozhodování, avšak – jak ukazuje sociologie vědy – vědeckou práci nelze redukovat jen na dosažené výsledky. Patří do ní celý rozsáhlý proces, který k nim vede a který nutně zahrnuje mezilidskou komunikaci, spory, diplomacii a hledání kompromisů.

Cílem letní školy bylo otevřít dveře do jiných oborů a ukázat, jak smysluplně vystupovat za hranice vlastní odbornosti, abychom byli lépe schopni reagovat na komplikované ekologické, společenské a identitární výzvy současnosti. Schopnost zapojit se do mezioborového a nadoborového dialogu rozvíjeli účastníci nejen v průběhu celé letní školy, ale prakticky ji demonstrovali ve svých závěrečných výstupech, dostupných na nově zřízeném specializovaném webu Centra pro teoretická studia. Na něm budou také zveřejňovány informace o budoucích ročních letní školy i novinky v oblasti výzkumu antropocénu.

Více na [anthropocene.cz](#)